

II o
543

DISSERTATIO
DE
HISPANIA,

Quam
DEO ADIVVANTE,
AVCTORITATE
AMPLISSIMI
ORDINIS PHILOSOPHICI,

in
ALMA NORICORVM VNIVERSITATE,
PRÆSIDE
VIRO

PRÆNOBILISSIMO atq; EXCELLENTISSIMO

DN. DAN. GVIL. MOLLERO,

SACRI PALATII COMITE, HISTORIAR.

ET METAPHYSICES PROF. PVBL. NEC NON
BIBLIOTHECAR. CELEBERRIMO,

PATRONO & PRÆCEPTORE suo omni
honoris & observantiae cultu prosequendo,

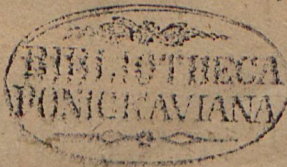
PRO SVMMIS IN PHILOSOPHIA HONO-
RIBVS ET PRIVILEGIIS RITE IMPETRANDIS,

ad d. 27. Jun. A. C. 1703.

publico Eruditorum examini submittet

LEONHARTVS POPP, NORIMBERGENSIS.

Literis HENRICI MEYERI, Univerfit. Typographi.

HISPANIA

DEO ADIVINA
ORDINIS

PRO STAMPA

PRO STAMPA

PRO STAMPA

PRO STAMPA

pp
tt
ff
mm
vv
gg
tt
mm
tt
bb
aa
kk
rr
qq
rr
bb
cc
pp

PROOEMIUM.

*S*uperatis more Majorum haud ita pridem Dei ope feliciter privatis duobus examinibus; altero quidem rigoroso, altero thematico: superest, ut, potestate mihi ab amplissima Facultate Philosophica facta; publico etiam aliquo specimine ostendam, quid humeri valeant, quid ferre recusent. Omissis igitur pluribus, quæ se hinc inde ingerebant argumentis, geographicum præcipue ex illis selegi, & tempori, ceu opinor, servitutum, & à studiis hæcenus præeunte Nobilissimo, Amplissimo, nec non Excellentissimo DN. MOLLERO, Patrono meo ac Præceptore æternum Venerando, Præsidente Gravissimo, à me cultis haud alienum; Hispaniæ nempe à Portugallia distinctæ, & in suas duntaxat partes resolutæ, delineationem aliquot phylis exhibere decrevi. Cum autem ea ipsa multifariam institui queat; vel mathematicæ, ratione quantitatis & locorum dimensionis; vel historice, ratione rerum hinc inde gestarum; vel theologice, ratione divini cultus eiq; annexorum rituum ecclesiasticorum; vel politicæ, ratione formæ Reipublicæ, & pacis, bellique temporum; vel œconomice, ratione fertilitatis, vitæque degendæ commoditatis; vel alia quavis ratione: Quadripartitam autem manuductionem Consiliarius Ducatis, U. J. D., & illustris Reip. Norimbergensis Advocatus famigeratissimus DN. LUDOVICUS GUSTAVUS FINCKLERUS, Fautor meus summa, eaque perpetua observantia colendus, in cognitionem orbis terrarum geographicam, historicam, œconomicam & politicam tre-

A 2

decim

decim hos ante annos Lugduni Bata vorum typis Petri vander Aa descriptam luci publicæ exposuit: mihi nunc propositum est, omnem illam varietatem in unum quasi corpus congerere, & prout se occasio obtulerit, jam de una, jam de altera ratione mentionem injicere. Ita enim, credo, fiet, ut & fastidium lectori adimatur, & modus, quem omnibus rebus adhibendum puto, baud excedatur.

CAPVT I.
De
HISPANIA
in genere.

§. I.

Hispania prima terrarum in Europa versus occidentalem plagam, nomen videtur accepisse juxta Bochart. in *Geograph.* à voce phœnicia *Saphan* i. e. cuniculus, unde deinceps *Saphania*, *Sphania*, *Spania*q. h. e. cunicularia, vel cuniculosa regio: Certe Romanos per signum cuniculi expressum Hispaniam designasse notissimum est, ut vel ex Hadriani Imp. apparet nummis, in quibus ramo oleæ & cuniculo typus exhibetur Hispanicæ provinciæ. Sunt, qui nomen *Hispania* ab Rege Hispalo, & condita ab eo urbe *Hispali* deducunt, unius literæ L. in N. mutatione, Cretensibus admodum familiarium, pro *Σέλλοι* nempe dicentibus *Σέλλαοι*. Nonnulli id à græca voce *σπάνια*, h. e. *raritas*, penuria, descendere autumant, quippe quod Hispania propter asperitatem plurimorum locorum, sterilis, inculta nec frequenter habitata sit. Alii à *Pane* Bacchi socio illud arcessentes, formant vocem *Pania*, præposita germanica syllaba *His*, occidentem antiquitus significante, ad differentiam scilicet *Peloponesi*, quam Hesy-chius *Paniam* appellavit orientalem. Sed enim, uti ety-

ex

mologias, locorum præcipue & regionum, haud insolens est, ex qualicunque cum aliis nominibus convenientia deducere, ita has etiam heic prolatas inde resultasse, vel saltem nudis ex conjecturis promanasse, haud multum adeo asserentibus refragabor.

II.

Vicaria quibus Hispania insignitur, nomina esse solent plerumque septuplicia: I. *Pania*, qua voce Plinius usus est. II. *Iberia* ab Iberio, vel Tubalis filio, vel fluvio, vel Asiæ populo, eamque vocem Græci maxime, hosque secutus *Horatius* adhibuit L. IV. od. 14. v. 50. Duræ tellus Iberiæ: quam & pro parte tantum littorali, quæ ab Herculis columnis ad fluvium Iberum est, Iberiæ nomen Græcis sumptum fuisse Isaac. *Voss. ad Melam* L. II. C. VI. p. 189. observavit. III. *Hesperia*, vel ab Hespero, Atlantis fratre, vel à stella Solem subsequente lucidissima, hac tamen plerumq; cum cautela, ut solitarie posita *Italiam*; additis vero vocibus, vel *extrema* vel *ultima*, vel alia quavis eam limitante particula, *Hispaniam* designet. IV. *Celtiberia*, à Celtis populo Galliæ comaræ ad Iber. fluv. in Aragonia confidente, per synecdochen partis pro toto. V. *Turdetania*, per quam Bætica quidem Hispania proprie intelligitur, per eandem tamen figuræ rhet. pro tota etiam Hispania sæpe sumitur. VI. *Hispalia* ab Hispali urbe Hispaniæ famosissima. VII. *Spania* tum à Græcis eam, *σπανίαν* vocantibus, tum à Germanis, eam *Spanien* appellantibus, tum à nonnullis sequiorum & rudiorum seculorum hominibus eam *Spaniam* nominantibus.

III.

Sita est Hispania, respectu Cœli considerata, inter gradus *longitudinis 7. & 21. Latitudinis 36. & 44.* Terminos autem habet à *Septent.* Oceanum Cantabricum, sive Hispanicum atq; Biscajum cum parte quadam montium, sive jugorum pyrenæorum. *A meridie* fretum Gaditanum, sive Estrecho de Gibraltar, cum mari mediterraneo: *ab Orient.* partem mon-

etium pyrenæorum & mare mediterraneum : ab Occasu Portugalliam ad oceanum occidentalem extensam.

IV.

Amplitudinem Hispaniæ, separata quidem Portugallia, quod attinet, ratione *longitudinis* ab urbe Cataloniæ *Rosas*, ad Gallæciæ promontorium *Cabo finis* terræ desumptæ, milliaria germanica circiter 135. & ratione latitudinis maximæ ab urbe Andalusæ *Gibraltar* ad promontorium Asturiæ, *Cabo de Pinas*, milliaria germanica circiter 110. complectitur.

V.

Divisa olim fuit Hispania in VI. provincias, nimirum Tarraconensem, Carthaginensem Portugallensem, Galleciensem, Granatensem, & Tingitanam : deinde in III. partes, nempe in Tarraconensem, Baticam, & Lusitaniam, sive Portugalliam : postea in II. partes, videl. Hispaniam *citeriorem*, quæ Tarraconensem, & *ulteriorem*, quæ Baticam & Lusitaniam complectitur. *Vid. Merula Cosmogr. P. II. L. II. C. II.* Divisiones Hispaniæ ex antiquitate eruentem. Rursus in V. regna referente *Mariana de reb. Hisp. L. I. C. IV.* nempe Portugalliam, Castellam, Legionem, Aragoniam, & Navarram. Præterea in II. Regna Castiliam & Aragoniam: mox in III. Regna; Castiliam, Aragoniam, & Portugalliam. Quæ Regnorum distinctio per numerum quoque Galearum scuto Hispanicorum insignium impositarum fuit adumbrata: tres enim galeas Philippum II. Regem Hispaniæ post subjectam sibi Portugalliam scuto insignium suorum habuisse impositas, cum ante Portugalliæ occupationem duarum tantum galearum usus in iisdem fuerit, tradidit *Chiffletius de Equit. aur. vell. C. VIII. p. 23.* Mihi posthabitis quibuscunque Hispaniæ divisionibus, mappis duntaxat inhærere placet geograph. hincque in XVI. partes distributam, singulas ordine, quo se invicem excipiunt, sinistrorsum à Gallæcia septentrionem versus incipiendo, per spiralem quasi lineam, dextrorsum

sum ad orientem, & postea meridiem, occasum, & in meridullium ductam, per censuras illustrare: Quorum nomina sunt: I. *Gallacia*. II. *Asturia*. III. *Legio*. IV. *Biscaia*. V. *Gvipascoa*. VI. *Alava*. VII. *Navarra*. VIII. *Aragonia*. IX. *Catalonia*. X. *Valentia*. XI. *Murcia*. XII. *Granada*. XIII. *Andalusia*. XIV. *Estremadura*. XV. *Castella vetus*. XVI. *Castella nova*. Cum autem, temporis & impensarum intuitu, jam enumeratas Hispaniæ partes, ordine quidem & amplitudine decenti, prosequi hac vice haud liceat; intra VIII. duntaxat priores me continebo: reliquas VIII. alteri reservans occasione mihi cum DEO & Die forte obviam futuræ.

VI.

Cæterum Hispaniæ ubertatem & fertilitatem multis modis veteres celebrarunt autores, usque adeo quidem, ut *Latinus Pacatus terris omnibus Hispania terram feliciorē pronuntiarit panegyri. Theodos. C. IV.* Quam tamen ubertatem ad loca tantum maritima, & Bæticam imprimis *Plinius in H. N.* videtur astrinxisse. Quantum autem à pristina illa terræ felicitate Hispania hodie recefferit, ex obviis ubique ejusdem itinerariis satis superque elucet: causis infelicitatis à plerisque non ad soli vitium, sed incolarum, & agricultorum infrequentiam, Maurorum & Judæorum expulsionem, bellorumque & domi & foris gestorum relatis; ut plures alias taceam à *Ludov. Nonio in Hisp. C. V.* fusius explicatas. Interea juvabit ex ante citato *Pacati Panegyrico* nonnulla heic attexere, quæ ad alias Hispaniæ laudes pertinent: *Hispania, quicquid ubiq; laudatur, assurgat. Hæc durissimos milites, hæc experientissimos duces, hæc facundissimos oratores, hæc clarissimos vates parit: hæc judicium mater, hæc principum est.* Quæ tamen vetera, si quis cum præsentibus contenderit, næ; immane quantum ab invicem ea distare comperiet. Quapropter huc transferre liceat perpauca ex illis, quæ oppido egregia de Hispanorum genio moribusque *Johannes Barclaj. Satyr. parte IV. C. VII.* differ-

differuit: In *Hispania*, inquit, *studia literarum* eo cultu non nitent, quem hac ætas nudis & squalentibus *Mussis* reposuit, eum perisse videtur ille eruditionis spiritus, qui omnem scientiarum partem debet implere. Non enim latine Eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poëtices, non historia, præscorumq; rituum utilis & robusta lepiditas. Veterem ac pene barbaram in quærendis scientiis rationem obtinent: philosophi incumbunt, Theologiam amant, non spernunt legum & canonum peritiam: Sed illas scientias græca latinaq; eruditione mitigari indignantur; putantq; hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elanguant. Ut jam nihil dicam de insigni & omnem ferme fidem humanam supergrediente universi hodie regni hispanici metamorphosi, quæ si unquam alias, hoc profecto vel maxime tempore dubiæ admodum exposita videtur esse valetudini, præsertim quod idem illud ore hætenus ægro spiritum trahens alienum, nescio, quam verticordio liliorum odore porro agitatum promittere sibi vel expectare queat vivacitatem.

CAP. II.

De

GALLÆCIA.

§. I.

Gallæcia, Galecîa, Galicîa, regio Gallacorum aut Callaicorum, ita dicta, vel à *Gallaicis* populis Lusitanis sedem ibi primo figentibus, vel à γαλλαια, h. e. lac, quod incolæ hujus loci alios hispanos corporis albedine antecellerent, vel à *Gallaico Gothis*, quod Gothi eo delati Gallaicis juncti se *Gallaigothos*, provinciamque *Gallaigothiam*, & deinceps *Gallæciam* nominarint. Alias per patriam *S. Jacobi* haud raro intelligendam esse Gallæciam, propter *S. Jacobi* reliquias in Basilica
Compo-

Compostellana asservatas memoriae prodidit *Lambec. de Bibliothec. Casar. L. II. C. V. f. 339. in marg. n. 2.*

II.

Terminos habet à *Septentr.* Oceanum Cantabricum. *A meridie* Portugalliam. *Ab orient.* Asturiam & Legionem. *Ab occid.* Oceanum Atlanticum. Regni titulum adeptus est circa Annum C. 1060. eo enim tempore *Ferdinandus M.* Rex Castellæ tres habens filios, *Sanctium* testamento Castellæ, *Alphonsum* Legionis, & *Asturum*, *Garciam* Gallæciæ & Portugalliæ regem designavit. Hodie Regni quoq; nomen sustinens à Vice-Rege quodam Gallæciæ gubernatur.

III.

Qualitas soli Gallæciani in se quidem spectata non adeo culpanda, aliarum tamen Hispaniæ regionum intuitu minus est laudanda: inæquale enim id ipsum, asperum, montosum, angustisq; vallibus inclusum, pluribus fontium scaturiginibus, amniculis & rivulis interstinctum est, neque aquarum penuria, ceu quidem *Everhard. Guern. Happelinus in Mund. mirabil. tripartit. Part. I. p. 574.* erronee tradidit, laborat: aër, in mediterraneis præcipue partibus, humidior, frigidior, & insalubrior; in causâ est, quod segetes voto agricolarum haud respondeant, & Olearum exiguus, magnus autem lignorum sit proventus: Auri, cupri, plumbi, ferri, & cinnabaris, quæ hîc reperiuntur fodinæ, pleræq; fossoribus destitutæ, olim strenue colebantur vid. *Martial. X. 16. & XIV. 95. & W. 39.* Fluvio quoq; aurifero *Cilincæ* nulla amplius opera auro ex arenis eruendo impenditur. Vini etiam ferax est, præsertim in temperatiore ad oram maris plaga. Denique Gallæcia nullius rei indiga, magnam piscium copiam tam recentium, quam salitorum in circumjacentes evehit regiones, atque ex vino etiam, inprimis Orensi, armisque ex ferro, quod heic optimum est, confectis, haud exiguum capit lucrum.

B

IV. Me-

Metropolis & primaria urbs est *Compostella*, prope amnem *Savelam* intra fluvios *Ullam* & *Tambrem* sita, sede Archiepiscopali & Academia gaudens, atque ob reliquias Apostoli S. Jacobi majoris A. C. 816. in basilicam hujus urbis nomine *S. Iago* insignitam, ex detectione *Theodomiri* ecclesiæ Iriensis Episcopi, A. 798. facta, delatas, famosissima. Increbescente quippe fama, *D. Jacobi* hic latere corpus, non solum Hispani, sed omnes pene nationes excitæ, frequentes cum votis, donisque venère, templumque donariis variorum Regum splendide ornatum est. Ante imaginem S. Jacobi summo altari impostam semper 50 cereæ ardentes candelæ & III. lampades argentæ conspiciuntur. Sublestæ autem omnino est fidei, quod *Niernbergius* refert; toties ingentes ad sepulchrum Jacobi strepitus armorum exaudiri, quoties Hispanorum exercitui clades immineat. Cui & hoc accensendum fuerit, quando traditur, superesse Athaulphi Præsulis infulam, quæ jusjurandum concipientium capibus soleat imponi, & perjurium forte committentes illam amplius, nisi sacerdotis alicujus dextræ ope, deponere haud posse. De miraculo, quod heic contigit in Saraceno quodam *Altumajor* vocato, virtute S. Jacobi excocato, & rursus visui restituto videsis *Lambec. Bibliothec. Cæs. L. II. c. V. f. 338.* De nomine hujus urbis sic *Vossius ad Melam*: Postquam Hispani sibi persuaserunt illa, quæ de S. Jacobo narrantur, cœpit istud oppidum appellari ad Jacobum Apostolum: posterioris ævi Hispani dixerunt *Giacomo Postolo*, unde absorpta i. syllaba contractum *Compostella*. Quæ autem ab *Abrab. Golniz. in Compend. Geograph. L. II. C. II.* appellationis redditur ratio, nempe quod *Compostella* quasi *Compos Stellæ*, h. e. Hesperii regionibus illis salubri, dicta fuerit, allusivæ potius, quam genuinæ attribuendum erit derivationi.

V.

Corunna, Courune, Coronum, Adrobicum, urbs est duplex, supe-

superior in clivo, in ora littorali, castello firmata, inferior in peninsulâ ad portum maris sita, qui unus ex totius Hispaniæ portibus fere capacissimus est & tutissimus. *Carolus V. Imp.* ex hac urbe emporium facere laborans, multos in eam sumptus frustra impendit. Volunt aliqui Herculem heic turrim extruxisse, in eaque speculum aliquod grandius reposuisse, in quo naves difficilissimas, ceu in propinquo stantes, intueri licuerit: quod tamen nonnulli de Telescopio nostris haud ab simili interpretantur. A. C. 1661. *classis hispan.* aurum argentumque ex India afferens hunc portum quæsit, thesauro 30. millionum onusta *confer. Du. Val. P. II. Cosmog. p. 143.* non procul à Corunna ad mare Cantabric. situm est oppidum *Ferrol*, portum habens amplum. Præterea *Mongin, Monga, Monsia*, est urbs ad mare sita, parvi circuitus, vina habens laudatissima, eam prope crucium figuræ hinc inde in saxis expressæ, aquæ maris æstu formatæ visuntur. Navis etiam aliqua in portu tota e saxo, cum malo, velis, & antennis conspicitur, quam grandiore licet, puer tamen aliquis, solo primorum digitorum contactu amovere valet, hæc autem navis à cœli injuriis multum jam passa est detrimenti.

VI.

Bajona de Galizia urbs permunita in ora littorali, ad differentiam *Bajona gallica* portu insigni præditæ: *Trys, Tyde*, *Tyde* est oppidum episcopale ad fluv. *Minho*, à *Diomede* conditum, & de patris nomine dictum, de quo *Silius L. III. Oeneæ* misère domos *Ætolaque Tyde*. In eo *S. Elmus* sive *Telmus* nautarum patronus natus esse perhibetur; recens hodie munitum est: ab hoc *Lucas rer hisp. scriptor dictus Tudensis. Bartholom. Marlianus*, Mediolanensis, Archiater *Carol. V. Imperatoris* in præmium excogitati & columnis *Herculi* inscripti symboli hujus Imperatorii, *plus ultra*, urbis hujus episcopatum retulit. *Padron, Iria Flavia*, est urbs parva episcopalis, ad amnem *Ullam*, sex leucis, ab oceano sita: cum navis huc ap-

pulisset, corpus S. Jacobi in Hispaniam delatura, accidisse fertur, ut cum forte id ex ea depromptum, super rupem proxime adjacentem reponeretur, rupes statim sese explicans & repandens, sepulchri speciem induerit, corpori tam facto excipiendo servitutum: Incolæ hujus urbis adhuc hodie monumentum hoc spontaneum peregrinantibus ostendere solent. *Lugos, Lugo, Lucus Augusti, Turris Augusti, Ara Sixtiana*, est urbs antiqua episcopalis, ad *fluv. Minho*, qui eam rigat, sita, olim ampla, ut murorum ambitus testatur, clara hodie thermis & bullientibus fontibus saluberrimis. *Alphonsus Rex Mauris*, à quibus occupata erat, ereptam, A. 753. recuperavit.

VII.

Orense, Aqua Celine, urbs est ad *fluv. Minho* antiqua & episcopalis, ejus pars una semper vernat, propter crebros ferventis aquæ latices; altera hyemem patitur fatis acrem: templum illius signo Christi ornatur crucifixi, mira arte vetustatis, pietate, & crebris miraculis claro. Suevi oram hanc subjugantes, urbem istam, thermarum respectu, *Warmsee* appellasse perhibentur, quæ deinceps vox depravata in *Orensee* mutata sit: Vites felicius heic provenientes vina gignunt optima. *Mondonnedo, Mindon, Ocelum*, est urbs episcop., loco salubri & fecundo versus Asturiam ædificata. *Pondeume, Pondeaume* est urbs ad *fluv. Eume*, qui urbi nomen dedit, in loco salubri, fertili, & amœno sita, hincque à quibusd. *Gallacia hortus* dicta. *Noya, Novium, Noela* est urbs non procul à fluvio *Tambre* & oceanum occid. exigua quidem, bene tamen se habens. *Muros* est oppidum ad *fluv. Tambre* ædibus vilioris structuræ, & incolis levioris conditionis constans. *Finis Terra, Cabo Fin Terre*, est promontorium cum urbe in ora extrema ad mare jacente. *Cabo D' Ortegal, Trilevcum promontorium*, in mare valde protensum, sunt tres scopuli, ad quorum radices oppidulum est à paucis; & fere pyratiam tantum exercentibus, inhabi-

habitatam. *Rivadeco*, *Rivadium*, *Libunca*, est urbs in limite Asturiæ satis parva, ad ostia fluvii *Navii* juxta ocean. Cantabric. cœlo gaudens humidior, indeque haud adeo bene culta. *Rivadavia* est oppidum ad *fluv. Minho* in solo fertili & amœno situm, incolas bene se habentes continens. *Vigon*, *Vigos*, *Vigo*, est oppidum non procul à Bajona, & mari occid. cum *portu capaci* tutoque, in quo classis hispanica multis millionibus onusta ex Indiis reversa superiori anno 1702. refugium accipiens, à classe Anglo-Batavica non tantum dissipata, incensa, & occupata est, sed etiam multæ ex ea naves multis millionibus refertæ, ceu opima spolia, in Angliam, Hollandiamque, avectæ sunt. Sic nempe Gallicia gallizans, gazam quidem concepit, sed abortivum in portu Vigos partum sub Anglicæ citharæ cantu, & belgici leonis rugitu perdidit.

CAP. III.

De

ASTURIA.

§. I.

Asturia, vulgò *Las Esturias*, vel *Las Asturias*, quo nomine vulgus etiam pyrenæos montes vocare solet, ab amne *Astura* vel ab *Asta*, *Rio*, h. e. ab *Asta* fluvio nomen accepit: Terminos habet à *Septen.* mare Cantabric., à *meridie* Legionem, & Castil. vet. Ab *Orient.* Biscajam, ab *occid.* Gallæciam. Regio est admodum montosa, aspera, sylvis horrida, & sterilis, qua de causâ raros habet incolas, eosque magis ex venatione & piscatu, quam ex agris, opificiis, aut mercatura viventes: ferax tamen est vini generosioris, auri quoque, Minii, chrysolocæ, & aliorum colorum. E milio, quod magna in copia hîc gignitur, quotidianus panis pinfitur, atque è pomis in torculari expressis potus paratur, *Sidera* dictus: Equis quondam

B 3

Quondam tolutariis nobilitata fuit, quibus non vulgaris incurfu, sed mollis alterno crurum explicaru glomeratio erat, à regione *Asturcones*, hispanis *Thieldones* dicti, unde germ. *Zelter*. *Martial. XIV. 199.*

*Hic brevis ad numerum rapidos qui colligit ungues,
venit ab auriferis gentibus Astur equus.*

Et Senec. Ep. 87. Non omnibus obesis Mannis & Asturconibus & Tolutariis præferres unicum illum equum, ab ipso Catone defricum? Confer. Plin. L. VIII. C. 42. Qui tamen Asturcones in eo distinguit, quod forma sint minori. De aurifossorib. asturibus præter Lucan. L. IV. Silius Ital. L. I.

--- -- -- *Astur avarus
visceribus lacera telluris mergitur imis
& redit infelix effosso concolor auro.*

De natura Asturiæ *Florus L. IV. C. 12. n. 60.* ubi etiam *n. 54.* describitur, quomodo *Astures ad Asturam flumen à Carisio Duce Rom. victi sunt.*

II.

Divisa jam olim est in duas regiones, nempe *transmontanam & augustanam*: ita quidem, ut per montem *Vindium*, vulgo *Monte D' Oca*, inter Asturias ad boream, *transmontana*; per regnum Legionis, ad meridiem, *augustana Asturia* constitueretur. *Transmontana* autem rursus in Asturiam *orientalem & occid. h. e. Asturiam santillanam* ad Ortum *Biscajæ* contiguam, & in Asturiam *Ovetanam*, ad occas. Gallæciæ adjacentem distribueretur.

III.

Asturiæ Santillanæ primaria urbs est *Santilana, Julianæ fanum, Julianopolis*, in ora oceanus Cantabrics, versus confinia *Biscajæ* sita, solo quidem fecundo, sed aëre non adeo salubri gaudens, ambitus ejus pro ratione incolarum hæud adeo multorum

torum parvo spatio est circumscriptus: ferri olim negotiatio heic floruit, quæ tamen hodie marcorem dicitur contraxisse: Neque etiam equaria res amplius viget, paucos enim & fere nullos heic educari videas Asturcones. *Villa Viciosa*, *Veca*, oppidum est non ignobile in ora Asturum, inter *Riba de Sella* ad ort. & *Gijon*, ad occas. in medio quasi situm, portuque satis commodo instructum: hoc autem oppidum non est confundendum cum *Villa Viciosa* Portugalliæ arce & urbe magnifica. *Gijon*, *Gizia*, est oppidulum in ora oceani cantabrici, prope promontorium *Cabo de las Penas* à piscatoribus & piratis inhabitatum. Asturiæ Ovetanæ primaria urbs est *Oviedo*, *Ovietum*, *Lucus Asturum*, *Brigacium*, *Brigentium*, ad fluv. Astam, intra duos fluvios *Ove* & *Deva*, unde & nomen urbis natum, sita: Regni quondam titulo insignis, ejusque caput & regia sedes fuit; ultimo autem regni Ovetani Rege Gothorum Roderico à Saracenis Maurisque victo, *Pelagius* ex regio Gothorum sanguine ortus, ob illatam vim filix suæ à præfecto quodam Saraceno, ad Asturiorum montes fugiens, reliquias Gothorum ad libertatem vocavit, hostiumque 25000. prostratis, novum in Asturiis regnum condidit, unde postea A. C. 120. sedem transferens *Ordonius Legionem*, *Oviedo* à pristina dignitate delapsa, multum splendoris amisit. Academia, quæ hodie adhuc Ovieti est, non adeo floret. *Ovietum* alias *civitas episcoporum* dicta est, quod plerique Hispaniæ Episcopi, urbibus eorum à Mauris vel occupatis, vel deletis, in dicecesi Ovetensi vitam utcumque tolerarint. Plura de hac urbe videri queunt apud *Roderic. Toletan. rer. hispan. L. IV. c. 18. Joh. Marian. rer. hispan. L. VII. c. VI. Caspar Ens in deliciis apodem. & M. Zeiller. itiner. hisp. C. III.*

V.

Avila, *Avilla*, *Flavionaria Pascorum*, est urbecula Asturiæ Ovetanæ, juxta ostia amnis *Nalon*, non longe ab ora litorali

littorali Ocean. Cantabric. patria Tereſæ. *Riba de Sella*, *Río de Sella*, *Salia*, eſt fluvius oppidumque in ora Aſtutum, patria *Prudentii Poëtae*: Sic enim is præfat. Hymn. Cathemerinon: Oblitum veteris me *Salia* conſulis arguens, ſub quo prima dies mihi. *Pennaſtor*, *Laberris*, oppidum eſt inter Oviedo & Legionem ſitum, intra montes, bene ſe habens, & agro feraci circumdatum. *Monſerrat* eſt oppidum, quod non eſt confundendum cum *Monſerrat*, monaſterio illo Cataloniae famoſiſſimo. Taceo reliqua oppida: *Torres*, *Caſtopol*, *Luarca*, *Artedo*, *Sanſon*, *Verco*, *S. Salvádor*, *Lianes*, aliaque non adeo magni facienda, aut memoranda. Quæ *Biſcajae* quondam erant urbes *Pranes*, *Planes*, & *S. Andero*, una cum portu ſuo, hodie *Aſturiae* fantillanae annumerantur.

VI.

Primogenitum Regis Hispaniarum, regnique hæredem vocari *Principem Aſturiarum*, *Prencepe de Las Aſturias*, à duplici *Aſturia*, notiſſimum eſt: Cujus quidem appellationis initium à nuptiis *Henrici*, Caſtil. Legion. & Gallæ. Regis cum *Catharina Joh. Gandavenſis Leiceſtria Ducis* filia A. 1388. habitis ſumptum. *Philippus II.* tamen primogenitus Regis Hispaniæ aliquando *Principis Navarrae* nomine uſus fuit h. m. To *Don Phelippe de Navarra*, *Hyo* primogenito *del Emperador Don Carolo*: Reliqui autem Regum Hispaniæ filii, poſt primogenitum nati, à tempore *Johannis I.* Regis Hispaniæ, *Infantes*, & loca iis *Apanagii* vice conceſſa, *Infantaſicum* vocari conſuevere. Cæterum *Regem Hiſp.* olim nullos alios *militēs prætorianos ſuo primogenito* adjungere potuiſſe, quam ex *Aſturia* natos, traditum eſt apud *Sprenger. in connub. jur. Rom. & Statiſt. p. 126.* qui tamen mos hodie in deſuetudinem videtur abiſſe.

CAP. IV.

CAP. IV.

De

LEGIONE.

§ I.

Legio, Reyno de Leon, Legionis Regnum, vel à Leone rubro in argenteo campo ferociente, in insignia à Pelagio Goth. Rege, post id ipsum Regnum Saracenis ereptum, assumpto, vel à Legionem Regni metropoli, voce Legionis in nomen Leon contracta, vel à Leonogildo Goth. Rege, nomen accepit. Terminos habet à Sept. Asturiam, à merid. Estremadur. ab Ort. Castiliam, ab Occaf. Gallæciam, & Portugalliam. Mediis seculis hoc regnum ea potissimum de causa celebritatem consecutum est, quod solum reliqua fragmenta disjectæ à Mauris Hispanorum potentia in Pelagio Rege suo conservavit.

II.

Regio hæc montibus sylvisque abundans aëre salubri & temperato gaudet, fructibus, frumento, vinoque abundat; præcipue in agro Taurenfi, sive Torenfi, vinum rubrum gignitur optimum, fructusque magna in copia proveniunt. Fluvius Torto lapidissimas subministrat trutas, piscesque alios lautissimos: in tractu Senticensi, vel Camorensi, vel Zamorensi, divites venas lapidis cyanei, vulgo Turquoise, germ. spanische Lursteis licet reperire, qui sæpe orientalium loco Incautis exhibentur. Fluvius Duero Legionis Regnum transiens in duas partes scindit.

III.

Primaria urbs est Leon, Legio, antiquitate nobilis, & amplitudine cultuq; spectabilis, à VII. Legionem huc missa sub Imp. Nerva nomen adepta, cujus nempe milites, deleta Sublancia urbe in colle sita, eam condiderunt: sede ornata est episcopali, quæ proxime Romanæ sedi subjecta, superiorem alium non agnoscit. Templum illius cathedrale totius Hispaniæ fere magnificen-

C

ficen-

ficentissimum haberi solet: de eo *Marineus Siculus ver. hispan. L. III.* Et si templum, inquit, quod ætate nostra civitas *Hispanensis* ædificat, alia omnia magnitudine superat, etsi *Toletanum* cunctis aliis, divitiis, ornamentis, & *specularibus fenestris* illustrius, etsi denique *Compostellanum* fortioribus ædificiis, & *S. Jacobæ miraculis*, & rebus aliis memorabilius est. *Legionense* tamen *artificio mirabili*, meo quidem iudicio, omnibus est anteponendum, in cujus claustro sacellum est, in quo jacent Reges 37. & unus Imp. Cæterum variis adhuc in locis apparent reliquæ *Via Militaris* quondam celeberrimæ, quam à *Mediolano* per *Narbonensem* ad *Legionem VII.* quadratis faxis, pene insana profusione duxerunt *Romani* per *milliar. Ital. 1230.* totidem distincta lapidibus, octavo quoque stadio.

IV.

Astorga, Asturica Augusta, parvum quidem, sed situm, naturaque loci, munitissimum oppidum, episcopali fulgens dignitate, à paucis inhabitatur, & in dies deficit, celebrata ibi est synodus *A. 947.* *Torvo* fluv. id perluit, atque agrum illius perlabens, præter alios pisces, optimas nutrit trutas, ei vicinus est *lucus Sanabria*, leucam unam longus, qui haud raro undas maris volvit, & admodum piscosus, in medio habet rupem, cui *ades magnifica Comitum Beneventani* sunt superstructæ. *Zamora, Camora, Sentica, Sarabris*, est urbs permunita, in *ripa Durii fl.* posita, cui pons eximii operis superstructus: ager ejus supra modum fertilis, totusque tractus scatet divite vena *lapidis cyaneæ*: gens rustica heic invenusta, atque tam in sermone, quam in corporis cultu, atque vestitu horrida. *Joh. Vascow in chron. hispan.* tradit, *A. C. 939.* ignem e mari ortum, in diversas *Hispaniæ* partes, *Zamoram* usque diffusum, multa *Hispaniæ* oppida consumpsisse.

Palencia, Palantia, urbs est ad *rip. fl. Arrionis*, sive *Carrionis* in *Pisurgam*, seu *Pizuergam fl.* labentis posita: Celebris olim

olim fuit *Episcopatu* atque *Academia*: Incolæ ex agricultura & frequenti peregrinantium, brumali potissimum tempore, per hæc loca transitu, rem sibi parant. Æstate enim, ob ferventem nimis solis æstum, atque solum pulvereum, nemo facile has per oras iter facere solet. *Toro*, *Taurum*, est municipium prope *fl. Durium* & *Zamoram* urbem situm, episcopali sede clarum, vino rubro, & fructibus optimi saporis abundans, quibus, præcipue autem vino, Reges olim Hispaniæ in quotidiano suo victu fuere usi. *Salamanca*, *Salamantica*, est urbs ad *fl. Tormes* satis ampla & magnifica, ædibus, incolisque referta, nec non *Academia* X. Collegiis distincta, & 80. Professoribus instructa cathedraicis, in qua, præter alia literarum studia, professiones maxime linguarum, *hebraica*, *græca*, *arabica*, & *chaldaica*, olim viguerunt, qui tamen vigor hodie valde elanguit. De reliquo proditum est, Majorum memoria hinc in subterraneo quodam Lycæo magiam edoctis, *studiosorum vagantium & peregrinantium*, germ. *der fahrenden Schuler* cognomen impositum fuisse.

VI.

Benevente, *Berventum*, est oppidum ad *fl. Torto* magnifico Comitum Pimentelli palatio superbiens. *Medina del Campo*, *Methymna campestris*, urbs est nundinis & mercatura florens, à tributis & vectigalibus immunis: Ejus incolæ potestatem olim habuisse dicuntur, beneficia non minus ecclesiastica, quam secularia, sine prævio Papæ, aut Regis consensu, cui-cunque visum erat, conferendi. *Ciudad Rodrigo*, *Civitas Roderici*, est urbs parva quidem, sed propugnaculis valida, à *Ferdinando Legionis Rege* condita in tutamen & munimentum adversus Lusitanos sæpius in Legionem hostiliter excurrentes. *Penna di Francia*, *Penna de Francias*, *Rupes Francia*, *Lancia oppidana Vettonum*, est oppidulum cum rupe, in qua D. virginis Mariæ signum à *Simone Vele*, *Parisino*, Anno 1434. repertum, existans, pluribus miraculis clarum, maximoque

hominum concursu colitur. *Tordesillas*, *Turris Syllana*, est oppidum ad fl. *Durium* inter urbes. *Metymnam campestrem*, & *Vilalpandum* positum, ob loci amoenitatem, & soli fertilitatem haud incelebre, & hodie à pluribus inhabitatum.

CAP. V.

De

BISCAJA.

§. I.

B*iscaya*, *Biscaya*, figuram Rhombi representans, est provincia Hispaniæ versus *Septentr.* sita, olim *Cantabria* dicta, cujus incolæ antiquis illis temporibus omnium Hispanorum erant efferatissimi, nullam sine armis, præliisque vitam esse existimantes, de quibus *Sil. Ital. L. II.*

*Cantaber ante omnes hyemisq, æstusq, famisq,
Invictus. Et mox : — —*

*Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis
Lucis causa sita est, damnatum vivere paci.*

Terminos habet à *Sept.* Oceanum Cantabricum, à *merid.* *Castell. vet.* & *Alavam*, ab *Ort.* *Guipuscoam*, ab *Occaf.* *Asturiam* & *Legionem*. Regio est aëre prædita non adeo inclemente, solum tamen ejus inæquale & saxosum parum frumenti, vini fere nihil gignit; cujus autem defectum succus quidam ex pomis expressus supplet, qui optimi saporis esse, & cum quovis vino de bonitate dicitur certare, *hydromel* etiam, sive *aloxa* in potum adhibetur. Ad Oceanum montibus obfita, grandiores producit arbores, navigiis struendis aptissimas: In sylvis major avium, quam ferarum copia, resinæ insuper variis usibus aptæ magna est abundantia. Præter plumbum & Magnetem lapidem, copiosæ ferri, & quidem valde tractabilis, venæ

venæ passim funduntur, unde plures illius officinæ quotannis ultra 100000. Centenarios exteris suppeditant regionibus.

II.

Inprimis autem memoratu dignæ sunt *ferrea*, quæ in Biscaya cudi solent, *soleæ*, germ. die Hufeisen / de quibus juvat producere, quæ *Carol. Clusius in scholio ad Pet. Bellonii observat. L. III. C. 45.* annotavit: Ferrea soleæ, inquit, magnæ, parvæ, mediocres, è Cantabris, apud quos laudatissimæ sunt ferri fodinæ, ruditer conformatæ, per universam Hisp. distribuuntur. Ferrarii deinde fabri, qui suas officinas plerumque ante ædes sub grundiis habent, sine ignis adminiculo istas soleas ad equorum, qui calceandi adducuntur, pedum formam, ad incudem malleo accommodare, & complanare norunt; sæpe etiam ad Solis radios, & solcarum foramina pugione, seu stylo peculiari auctiora facere: exigui autem sunt ponderis istæ soleæ, adeo tamen temperatæ, & durabilis materiæ, ut bis, aut ter duntaxat in anno calceandi sint equi, seu muli, etiam meritorii, qui rarissime feriati sinuntur.

III.

Dividitur hodie in II. partes, quarum altera ad Bajanam pertinens gallicam, & usque ad fl. *Iron* extensâ Regi paret Galliæ, altera vero Hispaniarum Regi subjecta, ad Asturiam protenditur Santillanam, habetque in longitudine & latitudine XI. milliaria.

IV.

Incolæ Biscayæ ab omnibus oneribus & datii exempti, gloriari solent, se nunquam victos, & omnes nasci nobiles: puellæ incedunt capite nudo, & tonso capillitio, nec virginibus fas est, antequam nuptæ sunt, capillum alere, aut caput peplo velare: facie plerumque sunt elegantes, gestibusq; hilares, affabiles, & officiosæ, præsertim erga peregrinos: Reges Hispaniæ tributa extraordinaria olim ex hac regione percepturos, altero pede nudos eam ingredi debuisse, traditum est.

C ;

V. Pri-

Primaria ejus urbs est *Bilbao*, *Bilvaio*, *Bilbaum*, *Flavio-
briga*, *Portus Amanus*, *Bellum Vadum*, unica leuca distans à mari
ad fl. *Nervium*, qui eam interluit, posita, egregie munita,
situ gaudens commodo, in loco plano, aperto, & portuoso,
commerciisque variarum gentium, præcipue Belgarum, Gal-
lorum, & Anglorum, dives, speciatim heic *lana* vigent *ne-
gotia*, ita ut singulis annis centum circiter naves eadem onustæ
aliorum excurrant: optimi semper hîc cuduntur enses germ-
die *bilbaische* / oder *spanische Klinge* dicti, quorum usus olim
frequentior fuit in Germania, quam quidem hodie est, vi-
cem puta eorum *Stirensibus*, *Steyrische Klinge* subeuntibus.
Annonæ præterea insignis est copia, panisque optimi
hîc pinstitur: nucum etiam, castanearum, & malorum
aureorum copiosus proventus, vilisque inde eorum pretium.
Ceterum qui aliquali nominis similitudine inducti, hanc urbem
(*Martialis* Poëtæ patriam *Bilbilim*) fuisse tradunt, toto errant
cœlo & salo; *Bilbao* enim portu ad oceanum clara, *Bilbilis* autem
urbs est mediterranea.

VI.

Laredo, *Laredunum*, est urbs more hispanico culta, &
omnibus ad victum quotidianum necessariis rebus referta,
cum portu commodo, tutoque, ea *Carol. V. Imp.* excepit,
cum fratri *Ferdinando* fascias Imperii, consentientibus Electo-
ribus, obtulisset: Postquam enim ille Sudeburgo solvens,
una cum sororibus suis *Eleonora Francia*, atque *Maria Hunga-
rie* Reginis, in hunc portum delatus esset, confestim ex navi in
ripam ascendens, in terram se prostavit, & *salve*, dixit, mihi
optatissima mater: *nudus ex utero matris exivi, nudus ad te,
tanquam alteram matrem redeo; & quod unum possum pro tam
multis in me meritis, corpusculum hoc, & ossa mea, tibi do, de-
dicoq.* *Conf. Thuan. histor. Euentibre*, *Fontibre*, vicus haud
ignobilis, quasi dicas, *fontes Iberi*, quippe ubi prope *Aquilar
del Campo*, Iberus ex binis fontibus originem suam ducit. De-
nique notabilis est *mons & Crypta S. Adriani*, per hoc quippe
an-

antrum viatores ultro citroque in Galliam commeant, ne illis opus sit, juga celsissima ejus montis, nive perpetuo tecta, & glacie rigentia, transcendere.

CAP. VI.

De

GVIPUSCOA.

§. I.

G *Vipuscoa*, *Gvipiscoa*, *Gvipiscoa*, *Lepuscoa*, *Ipuscoa*, ita ab *Opuscoa*, Urbe prisca Hispaniæ, olim *Vardulia* dicta à *Vardulis* populis hæc loca incolentibus, quondam Regno Navarræ annexa provincia, sed à trecentis annis inde avulsa. *Terminos* habet à *Sept.* Oceanum Aquitanicum, à *Merid.* Alavam, ab *Ori.* Navarram cum parte Galliæ, à qua *Bidassoa* amne separatur, ab *occas.* Biscajam, ad quam etiam à nonnullis autoribus, cæu pars ejus, referritur solet. Regio est montibus, sylvisque abundans, atque ferri fodinæ, quæ hic ferrum in magna copia exhibent, incolis occasionem faciunt, ferrum strenue tractandi, unde *Vulcani officina* à nonnullis vocatur. Circuitus ejus esse dicitur 36. milliarium germanicorum.

II.

Primaria olim urbs fuit *Tolosa*, *Tolozæ*, *Tolofette*, ad *Tolosa* Occitanicæ, sive *Tolose* in Languedocia Gallorum sitæ, differentiam, prope fl. *Oriam*, ad radices pyrenæorum montium, vix IV. leucis ab Oceano Cantabrico in meridiem: Urbs satis est culta, agroque fertili, & amœno circumdata, alias vero nihil fere memorabile in se continet, nisi quod *Enses* melioris notæ in ea cudantur. *Gatari*, *Guatari*, est urbecula haud adeo magni nominis, nisi, quod patria fuerit *Sebastiani Cueni*, vel *Canz*, vel *Canuti*, nautæ illius famosissimi, quicum *Ferd. Magellano*, *quing.* navium duce, Hispali solvit A. C. 1519. atque *Magellano* vel veneno, vel prælio, in insulis Philippinis sublato, unicam navem *Victoriam* A. 1522. post triennium,

triennium, toto orbe circumnavigato, feliciter reduxit:
A Carolo V. Imp. donatus aureo torque, cum inscriptione:
Primus circumdedisti me; additis simul armis gentilitiis, sive
 insignibus, in quibus depictus erat *globus terrestris*, unâ cum
 symbolo; *Hic primus geometres. Confer. Petr. Cieza Tom. II.*
rer. Ind.

III.

Fuentarabia, Fonterabia, Funtarabia, Fons rapidus, est urbs
 ad fluvium *Bidasso* sita, qui prope eam in Oceanum se effundens
 Cantabricum, agrum circumjacentem fecundat, propugnaculis
 validissimis firmata, optimum est totius hujus regionis muni-
 mentum, ad fluxum & refluxum maris siccum & navigabilem
 habet portum ac introitum: frustra hæc urbs à Condæo Prin-
 cipe olim obsessa, quippe ad quam Anno 1640. non parva cla-
 de is ipse affectus est. Constitui hîc solet *limes Hispaniæ & Gal-
 liæ*, qui beneficio amnis *Bidasso* componitur, in cujus insula,
Phasiæ pax coaluit A. 1659. inter *Ludovicum XIV. Galliæ, &
 Philippum IV. Hispaniæ Reges*, ita quidem, ut uterque Rex præ-
 sens adfuerit, suo quisque in territorio uni mensæ assidens in
 peculiari eam ob causam ex asseribus tignisque constructa, &
 pretiosis aulæis exornata domo. *Les-Passages, Passage, Passa-
 gium*, est urbs plerisq; domibus è creta aut limo ædificatis, & in-
 colis ex re nautica atque commerciorum exercitio viventi-
 bus, portum habet profundum, tutumque, cujus tamen in-
 troitus paulo angustior & scopuli objectu difficilior, præsi-
 diis regiis semper custoditur.

IV.

S. Sebastian, Donastian, quasi *Don-Bastian*, Cantabris *San-
 etum*, voce *Don* exprimentibus, latin. *Fanum S. Sebastiani*,
 est urbs hodie primaria Guipuscoæ ad fluv. *Oriam*, vulgo *Rio
 Menlasco* sita, qui juxta eam ipsam in Oceanum Cantabricum
 se ex onerat: Hæc urbs ob miraculosam *S. Sebastiani* imagi-
 nem, die præsertim festo eidem dicato magnum advenarum
 numerum

numerum excipiens: Portu gaudet capaci, in ora littorali Oceani, ad ostia fluv. *Menlasæ*, cujus quidem Portus ingressus inter duo castella amicis turissimus, inimicis exitiosissimus esse dicitur: Incolæ illius tum ex vini & frumenti proventu, tum ex ferri negotiatione, & frequenti navium hispanicarum pariter, ac aliarum nationum appulsu, vitam satis commodam vivunt: De quibus speciatim notandum est, quod Rex Hispaniæ cum iis forte verba facturus, non aliter, quam nudo capite, vi specialis ea super Ceremonia privilegii, facere soleat. *Placentia*, urbs est ad amnem *Chalyben* in planitie posita, solo gaudens fecundo, & aëre salubri, incolæ ejus ferreorum armorum mercatu lucrum quærunt; aqua etiam illius amnis ferrum optime temperat, ita quidem ut Hispani arma sua, non, nisi hac aqua indurata, quondam approbarint. *Ascotia* est oppidum mundum, ac nitidum, amœno in loco situm, quod *Urola* amnis præterfluit, agros, camposque rigans, ac egregie fecundans. *Deva* est oppidum ad fluvium cognominem extractum, qui in Oceanum Cantabricum fluens, magnam incolis navigandi, quæstumque faciendi occasione præbet: Solum ejus probe subactum varii generis fructus producit, cælo plerumque mitiore existente. *Mondragon* est urbs ad *Devam* fluv. exigua quidem, bene tamen ædificata, mons non procul ab ea situs, sylvas, ferasque, nec non aves in magna abundantia producit.

V.

De reliquo Guipuscoa pluribus secatur fluviiis, sed iis plerisque minoribus, quorum tamen ripæ habitationibus sunt frequentes: oppida & municipia plura habet fructibus & frumento abundantia, montibusque ita cincta, ut nec frigore nimio infestari, nec calore flagrantiore torreri possint: Elegantia quoque sunt ædificiis ac plateis, sic, ut, quamvis exigua sint, munditiæ tamen, ac nitore, grandes Hispaniæ urbes superent; quippe non hinc foetor, ut ibi, à *cloacis mobilibus & portatilibus*,

D

sive

sive potius *ollis fœtilibus*, Hispanis communiter *Servicio*, *Servidor*, & *Bacin* dictis, in quas, quicquid diu noctuque excrementorum humanorum excernitur, immittitur, eaque deinceps ita refertæ, è fenestris per medium aërem in plateas evacuantur, quæ ardore Solis in pulveres redacta, ventisque agitata, homines, vestes, & casas foede inficiunt, indeque propria excrementa Hispani edere vulgo dicuntur. Deniq; *Familie* plures *Illustres* è Guipuscoa sunt oriundæ, quas inter *Portocarrerorum* vel maxime eminent, ob *Carduum*, hoc fere ante triennium, *Regis Hispanorum Bellariis*, non sine Europæ stupore, appositum.

CAP. VII.

De

ALAVA.

§. I.

Alava, *Alaba*, *Aleva*, est regiuncula longâ 28., & lata 18. leucas, hodie *Castella veteri*, olim autem *Biscaja*, & deinde *Navarra* annexa: Terminos habet à *Septentr.* Biscajam, à *Merid.* Castiliam veterem, ab *Orient.* Guipuscoam & Navarram, ab *Occident.* Biscajam. Cælum illius mitius, solumque benignius esse, quam aliis in Hispaniæ regionibus, vel inde collectu fuerit facillimum, quod fructibus omnis generis, vinoque optimi saporis, nec non incolis conditionis lautioris abundat.

II.

Primaria ejus urbs est *Vittoria*, *Vitoria*, *Victoria*, sita inter Navarram, Guipuscoam, & *Iberum fluv.* ad radices montis S. Adriani, non adeo magni circuitus, bene tamen more hispanico, h. e. domibus ligneis & cretaceis tenui apparatu instructis culta: Incolæ illius triplicis sunt ordinis, nempe nobiles, mercatores, & opifices: negotia hic ex lanâ, vino & ferro, præcipue

pue Galliam versus instituta, florent, quippe quæ triplèx materia in illa abundat: montes, qui circa eam plures reperiuntur, præter ferri fodinas, vitibus alimentum præbent, ovibusque pabulum subministrant. Conditam eam esse perhibet *Mariana de reb. hisp. A.C. 1180.*

III.

Trevigno, Trevinno, Trevino, latin. *Trevennum*, Brietio *Beleja*, est urbs ad radices montium, inter urbes Mirandam & Victoriam, clementi sub cœlo, mitique in solo ædificata, nomen Comitatus *Trevennensi* impertiens, qui proprios habet Comites, quorum Palatium in hac urbe excitatum visu haud est indignum; hortus etiam olim variis frugiferis arboribus confusus hic quondam fuit celebratus. *Salvatarra, Salvatierra, Sauveterre*, est oppidum thermis olim clarum, solum ejus pro fecunditate sua non adeo bene hodie cultum, montes non procul inde distantes vinum gignunt satis generosum: Non est autem confundendum cum cognomine *illo* in Portugallia Palatio, secessu nempe illo Regum amœnissimo pariter ac deliciosissimo.

IV.

Calciata, vulgo *Calzada, Calcada*, sive *Domingo de la Calcada*, est urbs exigui ambitus, intra montes sita, mœnibus destituta, sede gaudens episcopali, cujus Episcopus sub Archiepiscopo est Burgenfi: Nonnulli autores eam pro primaria urbe habent regiunculæ cujusdam in Castella veteri, nomine *Rioja*, sive *Rivogia* insignitæ: Quemadmodum vero *Alava* Castellæ veteri hodie inserta est, ita facile fieri potest, ut nunc *Alavæ*, ceu à dicta Castella separatæ, nunc Castellæ ipsi, ceu cum ea conjunctæ provinciæ, eadem attribuat. *S. Vincente de Sonsierra*, oppidum est intra sylvas, montesque latens, exigui nominis, nisi, quod templum ejus miraculis clarum à Vicinis non minus ac exteris magna cum devotione visitetur.

CAP. VIII.

De
NAVARRA.

§. I.

Navarra nomen accepit à voce hisp. *Navas*, h. e. area plana, arboribus purgata, & silvis dumetisque cincta, nec non à voce Gascon. *Erria*, i. e. *Terra*: quæ tamen etymologia minime cum ipsa soli conditione convenire videtur, quippe quod collibus montibusque asperum, non ubique in lætam planitiem protenditur: per synecdochen igitur partis pro toto, à speciali quadam, maximeque celebri planitie toti regioni nomen impositum est. Terminos habet à *Septen. Galliam*, à *Merid. Castiliam* vet. & partem *Aragoniam*, ab *Ort. Aragoniam*, ab *Occid. Alavam* & *Biscajam*. Superioribus temporibus majori amplitudine gaudens, *Guipuscoam* quoque, *Alavam*, & *Rivogiam* complectebatur, quæ tamen partes deinceps à Castellanis occupatæ, ipsisque assertæ sunt. Regio est quibusdam in locis frumenti, viniq; ferax, in aliis autem pascuis duntaxat prædita, aère gaudet temperato, & salubri, præter fera animalia, avium etiam omnis generis copiam producit, pisces quoque optimi saporis *Ebero*, *Arga*, *Egla*, aliique fluvii suppeditant.

II.

Dividitur pyrenæis montibus, in *Navarram inferiorem*, & *superiorem*: quarum illa Regis Galliarum, hæc Regis Hispaniarum dominium agnoscit, atque *V. Castellanas*, hisp. *Merindadas* continet, quarum nomina sunt: I. *Castellania*, sive *Merindada Pampelonensis*. II. *Estellensis*. III. *Tudelensis*. IV. *Suesensis*. V. *Oli-zenfis*. Castellianam unicam in *Navarra infer* quod attinet, vocatur ea *ultra Portuensis* hisp. *Merindada de Ultra Puertos*, in qua VIII. occurrunt jurisdictiones I. *Cica*, II. *Mixa*, III. *Ostabareca*, IV. *Arberona*, V. *Armendariza*, VI. *Baigorri*, VII. *Orces*, VIII. *Bidascha*
III. Et

Et quidem in *Castellania Pampelonensi* primaria urbs est *Pamplona*, *Pampilona*, *Pompejopolis*, ad fluv. *Argam*, non longe à pyrenæis montibus, firmo muro, & duobus Castellis munita, fundata à *Pompejo M.* hanc urbem *Carolus M.* in Hisp. A. C. 778. transiens captam mœnibus nudavit: *Philippus II.* Rex Hisp. arcem hîc extruxit: hîc etiam *Concilia* sunt habitata, A. C. 1032, 1355, & 1459. juxta hanc urbem *Ignatius Lojola* in præsidio pugnans cum conterraneis suis, sclopeto trajectus, ita, ut amplius bellum sequi non posset, vel poenitentia ductus, à vita militari ad monasticam se contulit, ex qua *Socii JESV* deinceps nati sunt. Inter hanc & Fanum *S. Johannis Pedeportuensis* memoratissima illa vallis interjacet, vulgo *Roncevaux* dicta; In qua numerosus *Caroli M.* exercitus à Saraenis fusus esse perhibetur. In *Castellania Estellensi* primaria urbs est *Estella*: in *Tudelensi* *Tudela*: In *Suessensi* *Suessla*, sive *Sanguesa*: in *Olitensi* *Olite*.

IV.

In VIII. *inferioris Navarrae* jurisdictionibus toridem oppida videre licet extantiora: nempe in jurisdictione *Cica* oppidum est *S. Jean Pied de Port*, Fanum *S. Johannis Pedeportuensis*: In *Mixa* est *S. Palais*, sive Fanum *S. Palatii*: In *Ostabareca* est *Ostabatium* & *Larcabavia*: In *Arberona* est Fanum *S. Martii Arberonæi*: In *Armendariza* est *Armendariza*: In *Baigorri* est *Baigorri*: In *Orces* est *Orces*: In *Bidascha* est *Bidascha*.

V.

Navarra Regni à seculo IX. arcessiti titulo superbiens, eundem adhuc hodie in Regis maxime Galliae titulo propagatum conservat; partim ob inferioris Navarrae possessionem gallicam; partim ob prætensionem in superiorem hispanicam. Ceterum Navarrae Regnum ante centum, & plures annos, à *Ferdinando Catholico* Rege Hispaniae propemodum omne occupatum fuit, cum *Johannes Albretanus* Navarrae Rex

Ludovico XII. Regi Gall. opem ferens, à *Papa Julio II.* pro-
scriptus effert; pauca vero, quæ loca inexpugnata remanere,
& quæ pactis deinde acquisita fuere, Regi Gall. jure hære-
ditatis cesserunt: *Henricus enim Albretanus*, ex *Margaretha*
Valesia, *Francisci I.* filia, pater fuit *Johannæ*, matris ex *An-*
tonio Borbonio, *Henrici M.* Galliæ Regis.

CAP. IX.

De

ARAGONIA.

§. I.

Aragoniam, ab *Aragone* fluvio nomen adepta, non tam
per duplex, quam per unicum R. scribenda est: Termi-
nos habet à *Septent.* montes pyrenæos, & *Navarram*, à *Me-*
rid. *Valentiam*, ab *Ort.* *Cataloniam*, ab *Occaf.* *Castiliam* vet.
Regio est magna sui parte montosa, sicca, aspera, & incul-
ta, multisque in locis nitrosa, & aqua destituta, unde fit,
ut haud raro, præsertim versus pyrenæos montes, integri
diei itinere, nulla domuncula vel habitatio obviam habeatur.
Aëre gaudet salubri, atque in vallibus vinum frumentumque
gignitur: In sylvis autem & montibus rupicapræ, hinnuli,
cervi, & apri oberrant, in quibusdam montibus sal reperi-
tur miræ dulcedinis saccharo quasi temperatum: olim auri at-
que æris fodinæ magno cum fossorum quæstu colebantur; quæ
tamen hodie voto eorum minime respondentem neglectæ ja-
cent. *Iberus* fluv. bifariam eandem secans, atque *Cingam*,
Gallezum, *Aragonem*, *Guerram* & *Xalonem*, amnes in se re-
cipiens, egregiam terræ fertilitatem inducit. Regni titulo
clara & olim fuit, & hodie adhuc est, de cujus origine vides.
Rod. Sanctium hist. hist. L. I. C. XIII.

II.

Primaria ejus urbs est, *Saragoza*, *Saragossa*, *Ca-*
ragoca, *Casar-Augusta*, *Augusta Casarea*, ad *Iberi* flu-
vii

vii ripam ab Augusto Cæsare eo loco fundata, quò *Subduba* oppidum antea collocatum erat: In planitie sedet amœnissima & patentissima. Nimirum *Ludov. Non.* in Hisp. differente, sive, soli ubertatem, sive situs amœnitatem, sive urbis nitorem & ornamenta requiras, nihil in ea deesse reperies; ædium splendore nulli hispan. urbium secunda, quæ è laterculo coctili ut plurimum sunt, plateas & latas & apertas, præfertim *La Calle Santa*, quæ omni in Hispania omnes plateas pulchritudine superat, ac pontem lapideum habet egregii operis, quo Iberus transitur, potest hic comparari cum ponte Ratisbonensi in Germania, nulli Carro, vel Curru hîc patet transitus: Insuper magnificentiam urbis auget *sedes archi-episcopalis, academia, curia suprema, inquisitionis officium, & xenodochium*, quod opulentissimis totius Christiani orbis merito accensetur: Templum hîc celebre est *Nostra Señora del Pilar, germ. die Kirche zu unserer lieben Frauens Gåule*, ab exteris magno concursu visitari solitum, atque ita dictum *ob columnam*, in qua S. Maria Virgo apparuisse, & structuram Templi mandasse dicitur, quæ etiam Columna adhuc hodie in Templo asservata religiose colitur. Hæc urbs olim fuit Regum Aragoniæ sedes, nunc indies magis magisque deficiens à splendore suo antiquo multum amisit.

III.

Jaca est urbs in convallibus sita, quam nonnulli à Baccho, alii à Pompejo Magno conditam volunt, ager ejus vitium fegetumque ferax; incolis commodam largitur habitationem. *Velilla* est oppidum famosum ob campanam, quæ, quoties sinisterius Hispaniæ fatum imminet, aut detrimentum aliquod insigne res passura est christiana, sonitum sua sponte edere dicitur. *Huesca, Osca*, urbs est vel ideo memorabilis, quod in ea *Sertorius Dux* Lusitanorum, qui parvis copiis multas magnasque urbes subegit, & IV. Romanorum Imperatores militares contra se missos, diris cladibus afflixit, à *Perperna*, belli socio, per prodicionem, in cœna interfectus est. Præterea *Academia*

QK No 543 X 343 3569 1078

(32.)

demia Oscana miræ est verustatis, ut nulli hac in partē, cēdat: eam enim, referente *Plutarcho*, *Sertorius* ante Christi adventum, excitavit, ut hispanam juventutem bonis illic literis excolendam curaret.

17.

Agreda, quibusdam *Gracuris*, est oppidum ad amnem *Queiles*, in ipso veteris Castellæ confinio, & situs amœnitate, & aëris salubritate, & soli fertilitate commendatum. *Daroca*, felicissima scil. civitas non immerito sanctis Corporalibus gaudet, in quibus hostia, quam sacerdos inter sacrificandum consecraverat, & supervenientibus hostibus, involutam panniculo candido sub lapide reposuerat, invenit in carnem conversam, panniculoq; adhærentem, cum victrix è pralio revertisset, ceu *Lucius Marinus L. V. rer. hisp.* tradidit: Enim vero accidit, ut quidam pejeraret per Sancta Corporalia, in lapidem converteri sibi imprecatus, si falso assereret, & illico in saxum conversus, eodem, quo erat habitu & forma, hastenus durat omnibus conspicuus. *Vid. Euseb. Nierenberg. de miracul. natur. in Europ.*

Prioribus ita *VIII.* Hispaniæ partibus, juxta limitationem in *Capitis I. §. V.* factam, ad finem jam perductis, nihil amplius reliquum est, quam ut *Tibi misericordissime Deus*, grates exsolvam, non quas debeo, sed quas hac in mortalitate valeo, pro infinita tua gratia, opeq; qua studiis meis literariis clementer hastenus adfuisti: rege, quaeso, porro, dirige & gubernare omnes curriculi mei Academici, quin totius vitæ operas, ut eæ in *sanctissimi nominis tui gloriam*, proximi commodum, amicorum gaudium, meamque salutem temporalem non minus, ac æternam cedant, eveniant, ac provehantur. Interea bello, quod hodie Orbem Christianum misere affligit, ad animum revocato, Disputationem hancee meam Disticho obsignare placet sequenti:

*Quæ LEOPOLDE geris tria sunt justissima bella,
Hostes subjiciet tres Tibi Sancta TRIAS.*

✽○✽

II σ
543

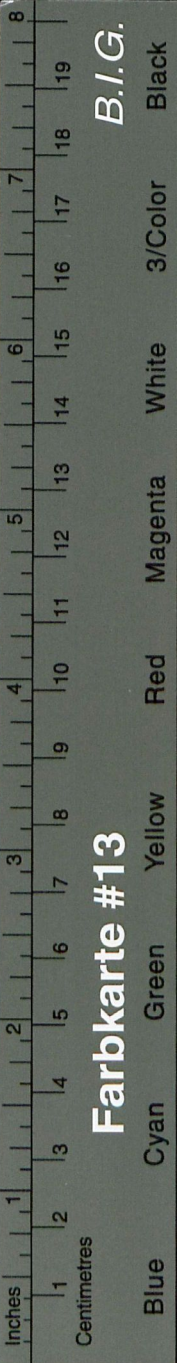
ERTATIO
DE
ANIA,

Quam
DIVVANTE,
ORITATE
PLISSIMI
HILOSOPHICI,
in
VM VNIVERSITATE,
ESIDE
IRO
atq; EXCELLENTISSIMO
VIL. MOLLERO,
DMITE, HISTORAR.
PROF. PVBL. NEC NON
R. CELEBERRIMO,
LAECEPTORE suo omni
antia cultu prosequendo,
PHILOSOPHIA HONO-
IIS RITE IMPETRANDIS,
Jun. A. C. 1703.
rum examini submittet
OPP, NORIMBERGENSIS.

VERI, Univerfit. Typographi.

BIBLIOTHECA
NICAVIANA

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE
(SALLE)

B.I.G.

Farbkarte #13